

100 VISER VEI
1923-2023

CMS Kluge

Ansvar for skade på miljø

Finseseminaret 2023

To hovedtyper miljøskade

Habitatødeleggelse

- Arealutnytting som går utover økosystemer og biologisk mangfold

Forurensningskade

- Spredning av fremmedstoffer til luft, vann eller jord
- Vannforurensning, avfall, luftforurensning, forurensete masser m.m.

Dekket truet art med store mengder slam – godtar ikke millionbot

Tusenvis av elvemuslinger – en art Norge har særlig ansvar for å beskytte – ble rammet. Selskapet som sto for skogsdriften gir været skylden.

nrk.no, 08.12.2019

Observasjoner av hubro fører til krav om stans i vindkraftutbygging

Publisert 17.05.2019 08:45

Observasjoner av hubro gjør at Naturvernforbundet krever stans i den planlagte vindkraftutbyggingen i Sørmarkfjellet i Flatanger og Osen kommune i Trøndelag.

bygg.no, 17.05.2019

Rødlistet måke bygde rede på gravemaskin - nå freder kommunen graveren i flere uker

Publisert 31.05.2022 11:08 – Oppdatert 31.05.2022 14:47

En fredet fiskemåke har bygd rede på toppen av Nordre Follo kommunes gravemaskin. Nå får gravemaskinen stå i ro i flere uker fremover.

bygg.no, 31.05.2022

Vegvesenet må bruke 13 millioner for å sikre dette insektet

Publisert 10.12.2012 15:30

Statens vegvesen må punge ut med 13 millioner kroner ekstra i veiprojekt for sikre trygg ferdsel for den fredede øyestikkeren ”Blodrød høstlibelle”.

bygg.no, 10.12.2012

Dumpet forurenset jord i naturen

iTromsø, 13.05.2018

Frykter for drikkevann etter dumping av forurenset masse

Lindesnes Avis, 22.06.2018

Mossetunnelen

+ Full stans i jernbaneutbygging: Forurensede masser har lekket inn i tunnel

Vannprøver viser at både kreosotforbindelser, PAH-er og tungmetaller har lekket inn under drifvingen av ny Mossetunnel.

Teknisk Ukeblad, 05.08.2022

Store mengder slam rant ut i Lærdalselva under bygging av krafttunnel

Publisert 22.07.2022 08:08

Ukjente mengder slam og steinstøv rant onsdag ut i en av Norges beste lakseelver, Lærdalselva. Elveeierlaget kaller det en miljøkatastrofe.

bygg.no, 22.07.2022

Særtrekk ved miljøskader

- Miljøet som en «tredjepartsinteresse»
 - Skillet fra den tradisjonelle formuesretten
- Forvaltes først og fremst av det offentlige
 - Fokus på kontroll, forebygging, opprydning
- En kuriositet:

Happy the Elephant Isn't Legally a Person, Top New York Court Rules

An advocacy group had argued that the elephant was being illegally detained at the Bronx Zoo, in a case involving ethical questions about the rights of highly intelligent animals.

New York Times, 14.05.2022

Opplegg og avgrensninger

1. Offentligrettslig regulering – rammene for ansvaret
2. Håndtering av ansvar for miljøskade i kontrakt
3. Pulverisering av risiko for miljøskader ved forsikring

– Avgrensninger

- Miljøskader på kontraktsgjenstanden
- Miljøskaders betydning for vederlagskrav og krav på fristforlengelse
- Krav fra private tredjeparter, f.eks. naboer
 - Fokus på pålegg og krav fra det offentlige

Rammene for ansvar for miljøskade

- Offentligrettslig regulering – forurensningsloven
- Ansvarskrets
- Virkemidler og sanksjoner

Relevant offentligrettslig regelverk

- Omfattende regelverk knyttet til miljøskader
- Begrenser oss til et eksempel: forurensningsloven

- Andre relevante lover og forskrifter
 - Naturmangfoldsloven
 - Vannressursloven
 - Friluftsløven
 - Jordlova
 - Forurensningsforskriften
 - Produktforskriften
 - m.m.

Forurensningsloven – forurensning

§ 6. (hva som forstås med forurensning)

Med forurensning forstås i denne lov:

1. tilførsel av fast stoff, væske eller gass til luft, vann eller i grunnen,
2. støy og rystelser,
3. lys og annen stråling i den utstrekning forurensningsmyndigheten bestemmer,
4. påvirkning av temperaturen

som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet.

Som forurensning regnes også noe som kan føre til at tidligere forurensning blir til økt skade eller ulempe, eller som sammen med miljøpåvirkning som nevnt i nummer 1 til 4, er eller kan bli til skade eller ulempe for miljøet.

- Skal favne vidt
 - «fast stoff, væske eller gass» er ment å omfatte alle former stoffer kan opptre i
 - «luft, vann eller i grunnen» er ment å omfatte alle naturens elementer
- «er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet»
- Samlet påvirkning

Forurensingsloven – rammer for ansvar

- Forbud mot forurensning i forurl. § 7 første ledd

§ 7. (plikt til å unngå forurensning)

Ingen må ha, gjøre eller sette i verk noe som kan medføre fare for forurensning uten at det er lovlig etter §§ 8 eller 9, eller tillatt etter vedtak i medhold av § 11.

- Vid ansvarskrets – Rt. 2010 s. 306 (Hempel)
- Flere kan være ansvarlige på en gang
- Aktivitetsplikt i § 7 andre ledd. Den ansvarlige skal
 - tiltak for å hindre forurensning
 - tiltak for å stanse, fjerne eller begrense virkningen
 - avbøte skader og ulemper
 - tiltakene skal stå i rimelig forhold til skadene og ulempene som unngås – Rt. 2004 s. 698
- Forurensningsmyndigheten kan pålegge ansvarlige å treffe tiltak, jf. § 7 fjerde ledd

Forurensningsloven – virkemidler og sanksjoner

- Pålegg om tiltak, jf. § 7
- Kap. 7 om tilsyn
 - Opplysningsplikt, jf. § 49
 - Forurensningsmyndighetens rett til granskning, jf. § 50
 - Pålegg om undersøkelser, jf. § 51
- Kap. 9 om gjennomføring
 - Tvangsmulkt, jf. § 73
 - Gjennomføring av forurensningsmyndigheten, jf. § 74
 - Utgifter til bruk m.m. av annen manns eiendom, jf. § 75
 - Utgifter til tiltak, jf. § 76
 - Adgang til å kreve utgifter før tiltak er truffet, jf. § 77
- Kap. 10 om straff

Erstatningsansvar for forurensnings- skade, jf. kap. 8

- Annen ansvarsregulering, jf. § 55
 - Utgangspunktet: «[e]ier av fast eiendom, gjenstand, anlegg eller virksomhet» har objektivt ansvar for forurensningsskade
 - Dersom det er en annen som «driver, bruker eller innehar eiendommen m.v.» ligger ansvaret hos dem
- Snevrere ansvarsområde enn tiltaksplikten i § 7
- Men omfatter følgeskader
- Omfatter en rekke ulike tapskategorier knyttet til miljøskade, jf. § 57

Forurensningsloven – Kort om avfall

- Eget kap. 5 om avfall i forurensningsloven
 - Rammedirektivet for avfall (direktiv 2008/98/EF)
- Vid definisjon av «avfall»: «løse gjenstander og stoffer som noen har kassert»
- Omfatter f.eks.
 - Overflødig stein i et steinbrudd, jf. C-9/00 Palin Granit
 - Forurenset uoppgravet grunn, jf. C-1/30 Van de Walle
 - Tunnel slam
- Egne regler for håndtering av ulike typer avfall
- Virkemidler og sanksjoner

Oppsummering

- Vide hjemler for pålegg, undersøkelser mv.
- Objektivt erstatningsansvar
- Sentralt for loven at det offentlige har et ansvarssubjekt å forholde seg til
 - Kan i enkelte tilfeller være nokså tilfeldig hvem som velges
- Det endelige kostnadsansvaret bør derfor håndteres på forhånd ved regulering i kontrakt og/eller forsikring

Ansvar for miljøskader etter NS-kontraktene

Oversikt

- Parallele bestemmelser i NS 8405 kap. 42 og NS 8407 kap. 49
 - Varsel om fare for (miljø)skade
 - Ansvar for skade på miljø, tredjemanns person eller eiendom
 - Fare for øyeblikkelig skade
- Ingen tilsvarende regulering i NS 8406. Hva gjelder der?

Varsel om fare for skade

- NS 8405 punkt 42.1 og NS 8407 punkt 49.1

42.1 Varsel om fare for skade

Partene skal varsle hverandre dersom de kjenner til forhold som kan medføre skade på person, eiendom eller miljø og som nødvendiggjør tiltak som ikke følger av kontrakten.

Etter at entreprenøren har varslet, skal han avvente byggherrens skriftlige stillingtagen, med mindre det foreligger fare for øyeblikkelig skade, jf. 42.4.

Når byggherren varsler, skal han om nødvendig gi endringsordre om tiltaket.

- «kjenner til forhold som kan medføre»
 - Krav om en viss kunnskap, men trenger ikke være sikkert
- «tiltak som ikke følger av kontrakten»
 - For tiltak som følger av kontrakten gjelder de alminnelige varslingsreglene
- Konsekvens av manglende varslingsreglene: kostnadsansvar for skaden i den grad den skyldes unnlatt varslingsreglene

Ansvar for skade på miljø m.m.

- NS 8405 punkt 42.3 og NS 8407 punkt 49.3

42.3 Ansvar for skade på miljø, tredjemanns person eller eiendom

I forholdet mellom partene er byggherren ansvarlig for skade på miljø, tredjemanns person eller eiendom når entreprenøren har fulgt fremgangsmåten som er beskrevet i kontrakten eller i senere instruks fra byggherren. Entreprenøren er likevel ansvarlig for skaden i den grad den skyldes unnlatt varsel etter 42.1 eller uaktsomhet hos entreprenøren.

Utgangspunkt: BHs ansvar

Forutsetning: ENT har fulgt fremgangsmåte beskrevet i kontrakt/instruks fra BH

Unntak: (1) unnlatt varsling, (2) uaktsomhet hos ENT

Kontraktens alminnelige ansvarsregler – funksjonsfordelingsprinsippet

- Utførelsesansvar
- Prosjekteringsansvar
- Ansvar for prosjektets utforming

Hvor hører ansvaret hjemme?

Forholdet til kontraktsmedhjelpere?

- NS 8415 og 8417
 - Tilsvarende regulering som NS 8405 og 8407
- LB-2019-6699
 - ENTs prosjekterende hadde opptrådt uaktsomt
 - Anført at «uaktsomhet hos totalentreprenøren» etter NS 8407 punkt 49.3 også omfatter uaktsomhet hos kontraktsmedhjelpere

49.2 Ansvar for skade på den andre partens person eller eiendom

Har en part påført den annen part skade på vedkommendes person, ansatte eller ting som ikke omfattes av kontrakten, er han erstatningsansvarlig i den utstrekning dette følger av alminnelige erstatningsregler.

Skyldes skaden mangel ved kontraktsgjenstanden, gjelder kun bestemmelsene i punkt 42.

- LMR: Kontraktsmedhjelpere omfattes ikke

Fare for øyeblikkelig skade

- NS 8405 punkt 42.4 og NS 8407 punkt 49.4

42.4 Fare for øyeblikkelig skade

Oppstår det fare for skade på person, eiendom eller miljø som krever umiddelbare tiltak, har den parten som oppdager faren, plikt til å foreta det som er nødvendig for å avverge skaden. Dersom parten mener han kan kreve dekning for sine utgifter for tiltakene fra den andre parten, skal tiltakene ikke gå lenger enn det som er strengt nødvendig inntil den andre parten kan vurdere situasjonen.

Den parten som har interesse av at tiltaket iverksettes, skal betale de nødvendige kostnadene.

- Fare for skade på (...) miljø
- Umiddelbare tiltak
- Aksjonsplikten omfatter «det som er nødvendig for å avverge skaden» – romslig tolkning
- Utgiftsdekning – nødvendighetskrav
- «Den parten som har interesse av at tiltaket iverksettes»

Kort om særregulering i kontrakt

Hvordan gjøres det?

- Spesielle kontraktsbestemmelser hos de større offentlige oppdragsgiverne har...
 - ... systemer for rapportering knyttet til ytre miljø
 - ... krav til materialbruk, avfallshåndtering +++
 - ... øvrige kontraktskrav knyttet til å unngå at miljøskader oppstår
- I liten grad regulering knyttet til ansvar når miljøskader har oppstått
 - Bør det gjøres?

Miljøskader og forsikring

- Formål med forsikring
- Forsikringsplikten i standardkontraktene
- Ulike forsikringer kan være relevant for miljøskader
- Noen særlig problemstillinger knyttet til forsikring og miljøskader

Begrense/pulverisere risiko ved bygge-/ anleggsvirksomhet

Sikre effektiv gjennomføring av bygge-/ anleggsarbeidene

Beskytte egenkapital (tapet begrenses til egenandel)

Flere forsikringer som kan være relevant for miljøskader

- Alminnelig ansvarsforsikring
- Arbeidsmaskinforsikring
 - Endring i BAL 01.01.2021 som sier at alle typer uregistrerte kjøretøy som kan gå fortere enn 10 km/t må ha ansvarsforsikring
 - Bilansvar vs. utførelsesansvar f.eks. lekkasje fra dieseltank eller det graves hull i nedgravd oljetank (sml. skade motorvogn «gjer»)
- Ansvarsforsikring for rådgivende ingeniører/arkitekter
- Byggherreansvarsforsikring
- Miljøansvarsforsikring

Forsikringsplikten i standardkontraktene

- Entreprenøren plikter å tegne ansvarsforsikring for skade som entreprenøren og dennes kontraktsmedhjelpere kan volde på **tredjemanns person og ting/eiendom** i forbindelse med utførelse av kontraktsarbeidet
 - NS 8405 punkt 10.2 og NS 8406 punkt 9
 - NS 840 punkt 8.2
- Prosjekterende plikter å tegne ansvarsforsikring som dekker hele hans erstatningsansvar innenfor grensen (henviser til ansvar overfor «oppdragsgiver»)
 - NS 8401 punkt 7.2
 - NS 8402 punkt 6.2
- Byggherren har etter standardkontraktene ingen plikt til å tegne byggherreansvarsforsikring

(Erstatnings)ansvarsforsikring = rettslig erstatningsansvar

Feilprosjektering

Ing./Ark

Utførelsesfeil

Entreprenøren

Prosjektet som sådan

Byggherren

Generelt om dekningsomfanget for entreprenørens ansvarsforsikring

- Dekker økonomisk tap som skyldes *tingskade*
 - Tap av eller fysisk skade påført en annens løsøre (herunder dyr) eller fast eiendom
 - Dekker ikke rene formueskader (dvs. formuesskade som ikke er en følge av tingskade)
- Skaden må være voldt under utførelse av den virksomhet som er beskrevet i forsikringsbeviset (forsikret virksomhet)
 - Omfatter ansvar for underentreprenører når norsk standard er avtalt for oppdraget
 - Særlig om gravning/sprengning etc.
- Forutsetter rettslig erstatningsansvar
 - Ikke skade som kontraktsmedhjelpere volder på annet enn kontraktsgjenstanden
 - Dekker ikke kontraktsansvaret

Kan miljøskader være omfattet av entreprenørens ansvarsforsikring?

- Miljøskade normalt ikke særskilt regulert i vilkårene. Dekning vil bero på om den aktuelle skaden
 - faller innenfor dekningsområdet, og
 - ikke faller inn under en begrensning/et unntak
- Vilkårene unntar ansvar relatert til egne eller andres bøter, dagbøter, straffebøter, punitive damages, exemplary damages ol.
 - Tvangsmulkt, overtredelsesgebyr og bøter/straff ved overtredelse naturmangfoldloven, forurensningsloven etc.
 - Enkeltvedtak med pålegg om tiltak eller pålegg om refusjon av statens utgifter
 - Lettere for staten å bruke vedtakshjemmelen og pålegge tiltak (sml. Glasopor)
 - Loven og forarbeidene i forurensningsloven skiller klart mellom refusjon og erstatning
- Hva med direktekrav mot ansvarsforsikring iht. FAL § 7-6?

Kan miljøskader være omfattet av entreprenørens ansvarsforsikring?

- Unntak for erstatningsansvar som skyldes forurensning som ikke er *plutselig og uforutsett*
 - Begrunnelse for unntaket
 - Forurensning normalt definert i vilkårene som «*tilførsel av fast stoff, væske eller gass til luft, vann eller i grunnen som er eller kan være til skade eller ulempe for miljøet*»
 - Årsaken (ikke skaden) må være *plutselig og uforutsett*
 - Plutselig utslipp av giftig stoff i naturen, som etter noe tid tar livet av natur-/dyreliv
 - Gradvis utslipp f.eks. pga. anleggsdrift som tar livet av natur-/dyreliv
- Dekkes kostnader med å begrense/avverge skade (redningsomkostninger iht. FAL § 6-4)?
 - Redningstiltaket må være av ekstraordinær karakter
 - Betingelser at skaden som sådan (dersom den ikke forhindres ved redningstiltaket) omfattes av forsikringen. Har man fått forvarsel om at skade kan inntreffe er spørsmålet om man vinner frem med at årsaken til skaden var plutselig og uforutsett.

To hovedtyper miljøskade

Habitatødeleggelse

- Arealutnytting som går utover økosystemer og biologisk mangfold
- Særlig fokus på beskyttelse av rødlistede arter og naturtyper

Forurensningskade

- Spredning av fremmedstoffer til luft, vann eller jord
- Vannforurensning, avfall, luftforurensning, forurensete masser m.m.

Oppsummering entreprenørens ansvarsforsikring

- **Kan omfatte miljøskade som ikke skyldes forurensning**
 - Noen sprenger ut skjærgården i Øygarden, som er vernet
 - Oppdrettslags som rømmer og skader/ødelegger naturmangfoldet
 - Tjern tømmes for vann pga. innlekkasjevann og det oppstår skader på vegetasjon rundt tjernet

- **Kan omfatte miljøskade som skyldes plutselig og uforutsett forurensning**
 - Glasopor fått krav på kr. 16,5 mill. fra staten etter at Glasopor ble spredt til Ottavassdaget pga. flom ved plutselig snøsmelting
 - Grunn forurennes pga. skade på samle basseng
 - Grunnboring og akutt lekkasje av kollektorveske som sprer seg gjennom sprekker i berg
 - Graver hull i/skader nedgravd tank slik at det gradvis lekker ut diesel som skader natur- og dyreliv

- **Omfatter ikke miljøskade som skyldes langsom forurensning**
 - Salting/avising av rullebane på Flesland medfører forurenset drikkevann i Fana
 - Gradvis utslipp fra anleggsdrift som tar livet av natur-/dyreliv

Kort om byggherreansvarsforsikring

- Dekker skader på tredjemanns person eller ting i forbindelse med det prosjekt som fremgår av forsikringsbeviset
 - Byggherren må være rettslig erstatningsansvarlig for skaden (unntar ansvar for skade som hviler på entreprenør og pålegger «pliktt» til å påse at entreprenør har gyldig ansvarsforsikring som omfatter arbeidet som skal utføres)
 - Upåregnelig skade
- Noen unntak/begrensninger
 - Endring av grunnvannstand mv.
 - Ansvar for egne eller andres bøter ol.
 - Ansvar for forurensning med mindre forurensningen er *plutselig og uforutsett*
 - Noen selskap unntar uttrykkelig erstatningsansvar etter lov om forvaltning om naturens mangfold 19.06.2009 nr. 100

Miljøansvarsforsikring

- Dekker kostnadene ved virksomhetens objektive ansvar for skade på naturen etter naturmangfoldloven
- Vilkår om *plutselig og uforutsett* skade, evt. utvides til å omfatte gradvis miljøskade?
- Som tilleggsdekning
- Litt om forsikringssummer/kostnad

Miljøansvarsforsikring

- Omfatter
 - Kostnader knyttet til pålegg om å gjenopprette naturen slik den var før skaden (egen og andres eiendom)
 - Kostnader ved å forhindre ytterligere forringelse av naturmangfoldet dersom forringelse av naturens mangfold har oppstått
 - Sakskostnader
- Vanlige unntak/begrensninger
 - Miljøskade som skyldes spredning av sopp/bakterier unntatt
 - Skade som sikrede ikke er ansvarlig for som utøver av virksomhet som er beskrevet i forsikringsbeviset eller som eier eller bruker av fast eiendom som benyttes i virksomheten
- Sikkerhetsforskrifter (nedgravde tanker, stasjonære overgrunns oppbevaringstaker)

Ansvarsforsikringer

Dekker ansvar for miljøskade på tredjemanns eiendom som skyldes plutselig forurensning

X

Dekker ansvar for miljøskade på tredjemanns eiendom som skyldes langsom forurensning

-

Dekker kostnader til å gjenopprette naturen slik den var før miljøskaden

X

Dekker ansvar knyttet til å avverge eller begrense skader og ulemper på miljøet

-

Dekker tvangsmulkt, overtredelsesgebyr

-

Miljøansvarsforsikring

X

X

X

X

-

Viktig å tenkte på forsikring allerede ved inngåelse av kontrakten

- Både kontrakter og forsikring handler om regulering av ansvar/ risiko
 - Poenget med forsikring er blant annet å pulverisere skade(-risiko)
 - Sørge for at mest mulig av partenes ansvar og risiko fanges opp av forsikring der hvor det er mulig og unngå at partene sitter igjen med udekket risiko - med mindre det er meningen
- I utgangspunktet to «hovedmodeller»
 - Partene forsikrer egne interesser
 - Prosjektet som sådan forsikres
- Forsikring kun for ukjent risiko
 - For sent å tenke på forsikring når risiko avdekkes/skade inntreffer
- I praksis lite fokus på forsikring

Hanne Olsen Kjellevold

Assosiert partner

Bergen

T +47 938 39 063

E hanne.kjellevold@cms-kluge.com

Jonas Garberg

Advokatfullmektig

Bergen

T +47 994 76 579

E jonas.garberg@cms-kluge.com

100 /
VISER VEI
1923-2023

Your free online legal information service.

A subscription service for legal articles on a variety of topics delivered by email.

cms-lawnow.com

The information held in this publication is for general purposes and guidance only and does not purport to constitute legal or professional advice. It was prepared in co-operation with local attorneys.

CMS Legal Services EEIG (CMS EEIG) is a European Economic Interest Grouping that coordinates an organisation of independent law firms. CMS EEIG provides no client services. Such services are solely provided by CMS EEIG's member firms in their respective jurisdictions. CMS EEIG and each of its member firms are separate and legally distinct entities, and no such entity has any authority to bind any other. CMS EEIG and each member firm are liable only for their own acts or omissions and not those of each other. The brand name "CMS" and the term "firm" are used to refer to some or all of the member firms or their offices; details can be found under "legal information" in the footer of cms.law.

CMS locations:

Aberdeen, Abu Dhabi, Algiers, Amsterdam, Antwerp, Barcelona, Beijing, Beirut, Belgrade, Bergen, Berlin, Bogotá, Bratislava, Bristol, Brussels, Bucharest, Budapest, Casablanca, Cologne, Dubai, Duesseldorf, Edinburgh, Frankfurt, Funchal, Geneva, Glasgow, Hamburg, Hong Kong, Istanbul, Johannesburg, Kyiv, Leipzig, Lima, Lisbon, Ljubljana, London, Luanda, Luxembourg, Lyon, Madrid, Manchester, Mexico City, Milan, Mombasa, Monaco, Moscow, Munich, Muscat, Nairobi, Oslo, Paris, Podgorica, Poznan, Prague, Reading, Rio de Janeiro, Rome, Santiago de Chile, Sarajevo, Shanghai, Sheffield, Singapore, Skopje, Sofia, Stavanger, Strasbourg, Stuttgart, Tel Aviv, Tirana, Utrecht, Vienna, Warsaw, Zagreb and Zurich.

cms.law